Право і закони в житті людини й суспільства

1. Як і чому в людському суспільстві з'явилися право і закони

Розвиток людського суспільства тісно пов’язаний зі становленням правових норм. З ускладненням відносин між людьми виникала потреба й у більш складних та детальних законах, які б регулювали людську поведінку.

Однією з найдавніших збірок законів, що дійшли до нас, стали закони Хаммурапі, створені у Вавилоні у XVIII ст. до нашої ери. Цей документ містив норми як кримінального права (тобто встановлював покарання за злочини), так і цивільного права, регулюючи майнові відносини жителів Вавилона.

У II ст. до нашої ери — II ст. нашої ери в Індії були створені закони Ману. Поряд із суто релігійними нормами індуїзму цей документ містив правила здійснення правосуддя, набуття власності, поради щодо управління державою.

Закони Давньої Греції не збереглися до нашого часу, і ми їх знаємо лише із праць античних істориків та філософів. Так, в Афінах першими відомими законами стали закони Драконта (VII ст. до нашої ери), що відрізнялися надзвичайною суворістю: навіть за незначні злочини встановлювалася смертна кара. Звідси й походить вираз «драконівські закони». Пізніше, наприкінці VII — на початку VI ст. до нашої ери, їх змінили закони Солона. Вони впорядкували державний устрій Афін, ставши основою для подальшого формування демократичного устрою. У Спарті діяли закони Лікурга (VIII ст. до нашої ери), у яких знайшли відображення мілітаристичний устрій та надзвичайно високий рівень втручання держави в повсякденне життя громадян.

У Давньому Римі були укладені закони 12 таблиць. На жаль, вони не збереглися до наших днів, але ми можемо частково відтворити їхній текст за цитатами римських юристів. Зокрема, вони містили норми сімейного, кримінального, спадкового та цивільного права. Закони 12 таблиць стали основою для формування римського права, яке прямо чи опосередковано й досі має величезний вплив на всі правові системи. Римляни вважали створену ними правову систему одним зі своїх найбільших досягнень. За часів пізньої імперії, у 529 р., комісія на чолі з юристом Требоніаном за наказом імператора Юстиніана уклала Звід цивільного права, який об’єднав і впорядкував напрацювання римських юристів у всіх сферах права (приватне, публічне), правові акти імператорів, у тому числі й акти самого Юстиніана (частина Зводу відома як Кодекс Юстиніана). Саме із цим документом був пов’язаний початок поширення римського права в Західній Європі.

Стела царя Хаммурапі

Родина князя Ярослава Мудрого. Фреска із собору Святої Софії в Києві

Із падінням Західної Римської імперії та утворенням нових держав германських племен у Європі почали з'являтися «варварські правди». Найвідомішою є Салічна правда, яка діяла в Королівстві франків. Джерелами правд варварських племен було звичаєве право германців, і вони регулювали передусім судове вирішення спорів, як майнових, так і з приводу скоєних злочинів (наприклад завдання тілесних ушкоджень, убивства). Схожою за змістом на «варварські правди» є й перша важлива пам'ятка права на українських землях — Руська правда, укладена за часів правління Ярослава Мудрого (1016—1054) та доповнена за його синів. Вона містила норми кримінального, спадкового, торговельного та процесуального права і мала значний вплив на розвиток права на українських землях.

2. Які правові знання і навички мають отримати сучасні дев'ятикласники

Успішність людини в сучасному світі значною мірою визначається тим, як складаються її відносини з найближчим оточенням, громадою, державою. На уроках правознавства в 9 класі ви маєте з'ясувати, яку важливу роль у впорядкуванні суспільних відносин відіграє право. Отже, головною метою вивчення цього курсу можна визначити підготовку до активного життя у правовій державі, де знання своїх прав, уміння їх реалізувати та захистити, виконання своїх обов'язків є нормою для кожного громадянина.

На вас чекає знайомство з положеннями теорії держави і права, на основі яких ви зможете зрозуміти державно-правові реалії сучасного українського суспільства.

Курс також покликаний підвищити ваш рівень обізнаності з таких питань: соціальні норми взагалі й правові зокрема, сутність і структура системи права, галузі права, правовідносини, правопорядок, правопорушення та юридична відповідальність.

Відомо, що існують різні причини дотримання людиною правових норм: хтось робить це з остраху перед покаранням, інші — свідомо, розуміючи соціальну цінність права, необхідність дотримуватися положень права з метою забезпечення загального суспільного порядку. Зрозуміло, що в демократичній державі має бути якомога більше людей, які поважають право та свідомо дотримуються його норм.

Громадяни демократичної держави мають не тільки право вибору, але й несуть великий тягар відповідальності за свій вибір — навчального закладу, місця роботи, супутника життя, представників органів державної влади та місцевого самоврядування тощо. Як не помилитися у виборі? Крім знання й розуміння правових норм і принципів їх реалізації, у пригоді, звичайно, стануть уміння аналізувати суспільно-політичні події, користуватися правовими актами, юридичною літературою. Не будуть зайвими навички діяти згідно з нормами права в конкретних життєвих ситуаціях, сформовані під час вивчення курсу.